

Pòrtic

Joan B. Culla

Amb Poblet al cap i al cor

**El Pare Bernat Morgades
i el seu temps (1911-1963)**



Joan B. Culla

Amb Poblet al cap i al cor

El Pare Bernat Morgades i el seu temps
(1911-1963)



Primera edició: octubre del 2021

© Joan B. Culla Clarà, 2021

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb el suport d'Editorial Barcino.



EDITORIAL BARCINO

BARCELONA, 2020

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-503-6

Dipòsit legal: B. 10.360-2021

Fotocomposició: Realització Planeta



El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDEX

<i>Pròleg</i>	7
Família i anys de formació.....	11
La Guerra Civil d'un pare paül.....	19
Cistercenc i revitalitzador de Poblet.....	43
La crisi de 1950: antecedents, actors, conseqüències.....	71
El monjo errant.....	111
Els amics i els enemics	175
Malalties, retorns i mort	197
<i>Epíleg</i>	231
<i>Fonts i bibliografia</i>	235

FAMÍLIA I ANYS DE FORMACIÓ

Segon fill —i primer noi— d'un matrimoni que en tindria sis, Manuel Morgades i Òdena va néixer a l'Espluga de Francolí el 4 de juliol de 1911, fill de Manuel Morgades Torres i de Filomena Òdena Altarriba. Des del punt de vista social, els pares eren pagesos modestos i laboriosos, masovers de la Masia del Simón, situada al nucli de les Masies, al sud del municipi de l'Espluga. Llur filosofia de vida apareix ben reflectida dins la correspondència familiar dels anys 1930, a través de comentaris com aquest: «No hem tret la rifa, però hem venut les avellanes a bon preu i les ametlles també; aquesta és la nostra rifa i és la millor, perquè és filla del treball». Pel que fa a l'origen geogràfic, els Morgades provenien del poble de Montagut, modernament dins del municipi de Querol, a l'Alt Camp, i estaven radicats a l'Espluga des que, al segle XVIII, un mestre de cases s'instal·là a l'ermita de la Santíssima Trinitat. Per això se'ls coneixia com els de ca l'Ermità.

En el perfil dels Morgades Òdena, tanmateix, la dada més rellevant era la profunda religiositat catòlica; encara molt comuna, sí, a la Catalunya rural de principis del segle XX, però que ells vivien amb especials intensitat i coherència. Ja

de nen, Manuel tenia dues ties monges: una germana del pare, sor Rosa Morgades Torres, i una germana de l'àvia paterna, sor Maria Torres Francesch, ambdues Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül; més endavant la seva germana gran, Trinitat —nascuda el 1909—, professaria també en la mateixa congregació. Més enllà d'aquestes circumstàncies, les cartes conservades entre Manuel Morgades i la família —les més antigues daten del 1928, quan ell tenia disset anys— reflecteixen un fervor religiós genuí i una espiritualitat profunda.

Aquelles primeres cartes del jove Morgades mostren dos aspectes més de l'atmosfera familiar en què pujà. Un és la marcada catalanitat; ell, que difícilment podia haver-la après a l'escola, empra de manera molt correcta la llengua del país des de les primeres cartes conegudes i, el 1934, li demana a la germana gran: «Escriu-me en català si no t'és molest, fixa't una mica en les paraules d'aquesta carta i no ho faràs del tot malament. Oi que ho faràs?», abans d'afegir: «Trinitat, com ja saps m'estimo molt Catalunya, et demano que en les teves oracions et recordis de la pàtria».¹

En sintonia amb aquesta catalanitat i amb l'intens fervor catòlic, trobem en els Morgades una simpatia difusa envers el carlisme. En una carta de finals del 1935 a la seva germana petita, Maria, en Manuel li agraeix la tramesa del «llibre de Carles VII, un dels que et vaig demanar», i precisa que «el dia de Cap d'Any el regalaré al pare, crec que li agradarà car a ell li plauen força les ideies (*sic*) tradicionalistes». No parlem d'una militància formal, sinó d'una cultura sociopolítica, d'un tarannà, tal vegada de records d'avantpassats que hau-

1. Carta de Manuel a Trinitat Morgades, sense datar però escrita la tardor del 1934, al voltant de la crisi del Sis d'Octubre.

rien participat o viscut les conseqüències de la Tercera Guerra Carlina (1872-1876) a les comarques del sud del Principat.

L'ambient descrit, a banda de la vocació personal, ajuda a entendre que, des de l'adolescència, Manuel Morgades es decidís per la carrera sacerdotal. El 1923, als dotze anys, ingressà al seminari menor que, des del 1899, tenien establert els pares paüls al convent de Sant Bartomeu de Bellpuig (Urgell). Els paüls (oficialment, Congregació de la Missió, *Congregatio Missionis*) eren i són una societat de vida apostòlica —no pas un orde religiós— fundada a París per Vincent de Paul el 1625 i present a Catalunya des de principis del segle XVIII. Per contextualitzar la tria d'en Manuel, potser val la pena d'afegir que l'esmentada congregació havia obert el 1909 una Casa de Formació a l'Espluga de Francolí.

El 1928, Manuel Morgades es trasllada a Palma de Mallorca, on els paüls tenen llur seminari major i on completa, al llarg de cinc anys, la seva formació sacerdotal. Durant el darrer trimestre del 1933 és de nou a Catalunya, i aquell 23 de desembre rep de mans del bisbe de Barcelona, Manuel Irurita, el grau més alt entre els ordes menors del sacerdoci catòlic tradicional, l'*acolythatus* o condició d'acòlit. Haurà de passar un any i mig més, fins al juny del 1935, abans que rebi el sotsdiaconat a Tarragona, i encara uns altres tres mesos perquè, el 21 de setembre, el ja esmentat bisbe Irurita l'ordeni diaca, l'orde major que precedeix immediatament el de presbíter.²

En aquests anys que la història política de la Segona República espanyola anomena «el Bienni Negre», Manuel Morgades resideix habitualment a la casa que la Congregació de

2. La majoria d'aquestes dades procedeixen del full de serveis del pare Morgades. Arxiu de Poblet.

la Missió té a l'Espluga, cosa que li permet visitar amb freqüència els pares i germans. Resulta versemblant que aquest retorn perllongat a la Conca de Barberà després d'una dècada passada als seminaris de Bellpuig i de Palma desvetllés en el jove religiós un interès que segurament covava des de la infantesa: l'interès per Poblet. No en va, havia nascut i crescut en una casa que distava poc més d'un quilòmetre en línia recta del gran cenobi pobletà, aleshores buit de vida monàstica.

Tanmateix Poblet no estava, en la primera meitat dels anys 1930, buit del tot. Des de la constitució, el juny del 1930, del Patronat del Reial Monestir de Santa Maria de Poblet, el diplomàtic i erudit Eduard Toda i Güell —que n'havia estat l'impulsor i n'esdevingué el president— s'instal·là dins del recinte monàstic en ruïnes per tal de promoure'n i supervisar-ne la restauració.

Desconeixem el moment i les circumstàncies precises del primer contacte entre el quasi octogenari Toda i el jove seminarista espluguí. En tot cas, aquest va seguir amb interès les notícies que li arribaven sobre el renaixement arquitectònic del monestir, segurament visità el recinte durant les seves èpoques de vacances —amb més freqüència des de finals del 1933— i establí una relació de confiança amb el savi que s'havia autoinvestit de la missió de ressuscitar Poblet.

Així, a mitjan juny del 1935, Morgades escriu: «Ahir em va dir el Sr. Toda que prompte hi haurà frares a Poblet». Aquell agost, també en una carta a la seva germana Trinitat, li explica que, visitant el tresor de la catedral de Tarragona, «vaig veure algun objecte de Poblet que és un tresor bellíssim. A la Biblioteca Provincial [...] vaig veure prop de mil llibres pobletans, alguns vaig fullejar-los. [...] Durant aquestes vacances [...] he pintat dos quadros de Poblet que els por-

taré a casa. Algun dia de cada setmana vaig a Poblet a estudiar i llegir alguns documents referents a la Congregació (no te n'estranyis d'això, avui dia a Poblet hi ha un bon arxiu). El Sr. Toda n'està molt content i fins ens havem fet amics. Un dia, encara, ell estava al llit i jo ja l'esperava en el Monestir, em va fer pujar al seu quarto, parlàrem una bona estona i després vaig donar-li dos llibres de Poblet que em va donar la mare, ho agrai molt i pocs dies després va cridar el pare i li va ensenyar tot el Monestir.

»El dia 28 de juliol vingueren tres monjos de Fontfreda a presidir una festa que es va fer, nosaltres hi anàrem a la tarda a cantar uns responsoris; presidia l'Abat mitrat de Fontfreda».³ Morgades es refereix a la cerimònia en què els monjos francesos van reconsagrar al culte (o «reconciliar») l'Església Major del monestir i presidiren, amb el cardenal Vidal i Barraquer, l'enterrament de les suposades restes del príncep Carles de Viana.

Però, per gran que fos la fascinació de Manuel Morgades envers Poblet, el seu horitzó vital més immediat era un altre i, a més, discorria enmig d'un ambient polític molt carregat. La desintegració del bloc de centredreta que havia governat la República des de finals del 1933 conduí a la celebració d'eleccions generals anticipades el 16 de febrer de 1936; i els Morgades s'hi van mobilitzar, presumiblement a favor del Front Català d'Ordre, que a la demarcació de Tarragona dominaven la Lliga i els carlins. Segons el relat posterior que en Manuel va fer a la seva germana Trinitat —destinada aleshores a l'Asilo de Santa Engracia de Saragossa—, «el dia de les eleccions la Maria va anar a votar per comptes teu, feia veure

3. Cartes de Manuel Morgades a Trinitat Morgades, datades el 15/6 i el 3/8/1935.

que es deia Trinitat Morgades, hi va anar amb la mare i el pare, jo hi vaig anar més tard. Han guanyat les esquerres».⁴

Ja va ser, doncs, sota un govern frontpopulista a Madrid però en la relativa calma de l'anomenat *oasi català* que, l'11 d'abril de 1936 (Dissabte Sant), Manuel Morgades i Òdena va rebre «el sagrat orde del presbiterat» —és a dir, l'ordenació sacerdotal— a Barcelona, i de mans del bisbe de la diòcesi, Manuel Irurita y Almándo. Els seus padrins foren Francisca Prats i Eduard Menacho i Moner (aquest, un conegut oftalmòleg barceloní), propietaris de la Masia del Simón, de la qual els Morgades eren masovers i a qui el flamant pare paül anomenaria sempre «els Senyors».

De fet, les celebracions familiars i veïnals de l'ordenació (el primer ofici solemne, un dinar amb quaranta comensals...) van tenir lloc els dies següents ja a l'Espluga, sota els auspicis dels Menacho-Prats. I no hi mancà el vincle pobletà: «Dies després [de l'ordenació] vaig anar a dir una Missa a l'Yglesia (*sic*) del monestir de Poblet. Hi assistiren el pare i el Josep [el seu germà, deu anys més jove]. Després vaig esmorzar amb el senyor Toda».⁵

En aquest punt, sembla com si el destí —ell hauria dit la divina providència— jugués amb el futur de Manuel Morgades durant els crucials juny i juliol del 1936. Sabem que a principis de juny encara era a l'Espluga. També sabem que li hauria agradat desplaçar-se a Saragossa per poder visitar la

4. Carta de Manuel Morgades a Sor Trinitat Morgades, sense data. L'explicació del petit frau electoral és que a la Maria, nascuda el 1913, li faltaven uns mesos per assolir la majoria d'edat de vint-i-tres anys, i la família degué considerar aquells comicis massa importants per deixar perdre el vot de la filla monja i absent.

5. Carta de Manuel Morgades a Trinitat Morgades, sense datar, però escrita el 6/6/1936.

seva germana Trinitat i dir missa davant d'ella. Tanmateix, els superiors el van enviar —n'ignorem els motius— a Palma de Mallorca; hi arribava el 2 de juliol, afectuosament acollit per la seva tia Rosa, que era monja infermera a l'hospital militar de la ciutat, i en marxava el 9. Tenia permís per estar-se a l'illa fins al 19, però ell va voler «interpretar el deseo de mis superiores que querían que cuanto antes partiera para Bellpuig», el seu primer destí com a pare paül,⁶ una casa que, a més, coneixia i estimava.

Així doncs —segons el seu propi relat escrit un any més tard, ja en plena Guerra Civil, amb tots els condicionants lingüístics, terminològics i conceptuals que el context bèl·lic comportava—, aquell sacerdot de vint-i-cinc anys acabats de fer desembarcà del vaixell correu de Mallorca el matí del 10 de juliol de 1936, i arribà a una Barcelona «entonces ya convertida en volcán inmenso que revolvía en sus entrañas un cataclismo formidable que todo lo hundió. Pero yo entonces no pensaba ni mucho menos en cataclismos, ni en volcanes, ni en cosas trágicas. Para mí todo era bonito, alegre, color de rosa; tal era mi fascinación por Bellpuig que olvidé y quité importancia a los acontecimientos públicos de nuestra patria».⁷

Després de passar unes hores a la capital catalana, «el mismo 10 de julio pude ya abrazar a nuestros queridos padres y hermanos, con los que departí un ratito sobre la proyectada y ya próxima excursión a Zaragoza». Si, en aquells dies de juliol que covaven la tragèdia, Manuel Morgades s'hagués trobat ja a Saragossa prop de la seva germana Trinitat, o

6. Carta de Manuel Morgades a la seva germana, sor Trinitat Morgades, sense datar però escrita a mitjan 1937.

7. *Ibidem*.

bé hagués restat a Palma de Mallorca prop de la seva tia Rosa, el triomf dels colpistes en aquestes dues ciutats li hauria garantit la seguretat física i la tranquil·litat com a sacerdot. Però, per unes poques dates de diferència, el cop militar, el seu fracàs parcial, el col·lapse de les institucions de la democràcia republicana i el subsegüent inici d'una sagnant revolució l'envampà a Catalunya. Ell mateix li ho subratllaria *a posteriori* a la seva germana: «Con que fíjate, Trinidad, estamos a diez de julio, estoy en Espluga encantado de la vida y sin pensar ni por asomo en cataclismos ni en huir del territorio que ocho días después debía ser zona bolchevique. Con que, leído lo que antecede, te convencerás de cómo por mi culpa me pilló el movimiento en la zona roja».⁸

8. *Ibidem.*